

مسئولیت متن و شکل بدوش نویسنده مضمون میباشد، عقیده نویسنده لزوماً نظر افغان جرمن آنلاين نمی باشد.

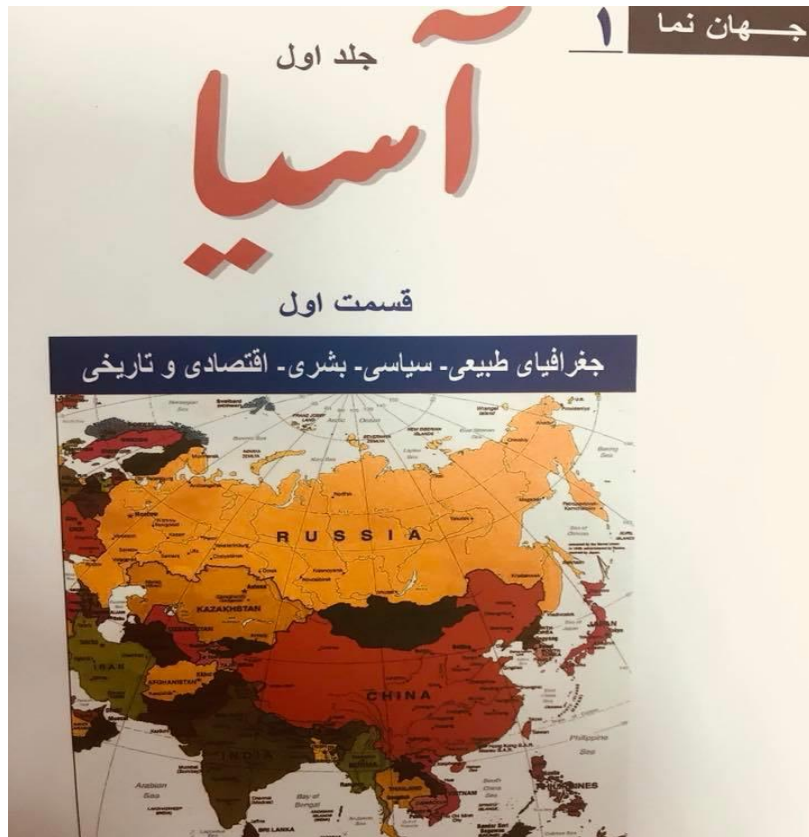

۲۰۱۹/۰۱/۲۲

احسان الله مومند

په درې ژبه «د نړۍ هېنداره» خپرېدل پيل شول

د نړۍ هېنداره د هغه دایرة المعارفګوټي نوم دی چې له کال 2000 څخه تر 2017 پورې څو ځلي په پښتو ژبه خپور شوی او دا دی له دې وروسته به په فارسي درې هم خپور شي. د نړۍ هېنداره وروستی پښتو چاپ نژدې 6000 مخه او په پنځو برخو کې 9 کتابونه دی چې دلته به لنډه رڼا پرې واچول شي:

1- آسیا:

دا کتاب په کال 2000 (ه.ش. 1379) کې په پېښور کې، د ساپي پښتو څېړنو او پراختیا مرکز او په 2003، 2012 او 2013 کې درې ځلي په کابل کې د الاذر څېړندویه ټولني په زیار او همت خپور شوی چې وروستی متن يې 192 اڅخونه او 1280 مخونه لري او د آسیا د 48 هېوادونو طبیعي، بشري، سیاسي، اقتصادي او تاریخي لنډه جغرافیه یا پېژندګلوي پکې راغلي ده.

د پاڼو شمېره: له 1 تر 3

افغان جرمن آنلاين په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له مور سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de

یادونه: دلیکنې د لیکنیزې بڼې پازوالي د لیکوال په غاړه ده، هیله من یو خپله لیکنه له رالیولو مخکې په خیر و لولئ

آذربایجان، اردن، ارمینیا، ازبکستان، اسرائیل، افغانستان، عربي متحده امارات، اندونیزیا، ایران، بحرین، برما، بروني، بنگله دېش، بوتان، پاکستان، تاجکستان، تایلند، ترکمنستان، تایوان، چین، جاپان، سریلانکا، سنگاپور، سوریه، عراق، سعودي عربیه، عمان، فلپین، ختیخ تیمور، فلسطین، قبرس، قرغزستان، قزاقستان، قطر، کوریا(شمالی)، کوریا(جنوبی)، کمبودیا، کویت، جورجیا، لاوس، لبنان، مالیزیا، مالدیپ، منگولیا، نیپال، ویتنام، اندیا او یمن.

دلته دا خبره د یادولو وړ ده چې مولف په (آسیا) کتاب کې د خپل گران هېواد افغانستان حق ادا کړی او په 300 مخونو کې یې معرفي کړی دی.

2- افریقا:

د نړۍ هېندارې د دایرة المعارفگوتې دویم ټوک افریقا دی چې لومړی په پېښور کې په کال 2001 کې د ساپي پښتو څېړنو او پراختیا مرکز له خوا د 72 اخونو په مرسته په 826 مخونو کې خپور شوی و. دا کتاب په 2005 او 2015 کې دوه ځلې د الاذهر خپرنډویه ټولني په زیار په کابل کې خپور شوی چې د 122 اخونو په مرسته د افریقا دا 54 هېوادونه پکې پېژندل شوي:

اریتریا، استوایي کیني، الجزایر، انگولا، ایتوپیا، بوتسوانا، بورکینافاسو (یاسنی ولتا)، بوروندي، بینین، تانزانیا، توگو، تونس، جنوبی افریقا، جنوبی سوډان، جیبوتي، چاد، د عاج ساحل، رواندا، زمبیا، زیمبابوی، ساوتومي او پرنسیپي، سنیگال، سوازیلند، سوډان، سومالیا، سېرالیون، سیشلز، صحرا(د ج)، کامرون، کانگو(ج)، کانگو(د ج)، کومورو، کیپ وردي، کینیا، گابون، گانا، گمبیا، کیني، کیني بیساو، لایبیریا، لیبیا، لیسوتو، مرکزي افریقا، مالي، مدغاسکر، مراکش (المغرب)، مصر، ملاوي (نیاسالند)، موریتانیا، موریشیس، موزمبیق، نامیبیا، نایجیر، نایجیریا او یوگندا.

3- آسټرالیا (اوقیانوسیه):

د نړۍ هېنداره درېیم ټوک د استرالیايي هېوادونو په هکله دی چې لومړی ځل په کال 2003 کې په پېښور کې د ساپي پښتو څېړنو او پراختیا مرکز او بیا په 2005 او 2014 کې په کابل کې د الاذهر خپرنډویه ټولني له خوا خپور شوی چې وروستی چاپ یې 51 اخونه او 450 مخونه لري.

په اوقیانوسیه یا د نړۍ په ډېره کمکی لویه وچه کې دا هېوادونه راغلي دي: استرالیا (هېواد)، فیجی، کریباتي، مارشال، مکرونیزیا، ناورو، نوی زیلند، پالوو، پاپوا نیوگیني، ساموا، استرالیا(لویه وچه) سلیمان، تونگا، توالو او وانواتو.

4- اروپا:

د نړۍ هېنداره څلورم کتاب د اروپایي هېوادونو په هکله دی چې لومړی په کال 2006 کې په پېښور کې په د ساپي پښتو څېړنو او پراختیا مرکز په زیار خپور شوی و. په هغه وخت کې دې کتاب 95 اخونه او 826 مخونه درلودل؛ خو د کتاب په دوهمه پلا خپرېوو کې یې د مخونو شمېر 1113 ته لوړ شو چې د 85 اخونو په مرسته لاندې 48 اروپایي هېوادونه پکې پېژندل شوي:

البانیا، آندورا، استریا (اتریش) بېلاروس (سپینه روسیه)، بوسنیا او هرزگوینا، بلجیم (بلژیک)، بلغاریا، کروشیا، چک، ډنمارک، استونیا، فنلند، فرانسه، جرمني، جورجیا، یونان، هنگري، ایسلند، ایرلند، ایټالیا، لاتیویا، لیختن شټاین، کوسوو، قبرس، لتوانیا، لوکزامبورگ، مقدونیا، موناکو، هالند، مالټا، مولدووا، ناروی، پولند، پرتگال، رومانی، روسیه، سان مارینو، صربیا، مونټینګرو، سلواکیا، سلوینیا، ترکیه، اسپانیا، سویډن، سویس (سوینزرلند)، اوکراین، برتانییا او اټیکان.

5- امریکا:

د نړۍ هېندارې پنځم او وروستی کتاب امریکا نومي چې لومړی ځل په کال 2006م کې په پېښور کې د ساپي پښتو څېړنو او پراختیا مرکز له خوا د 53 اخونو په مرسته په 830 مخونو کې خپور شوی و. دا کتاب له بیا کتنې وروسته الاذهر خپرنډویه ټولني په 2016 کې په کابل کې په 1314 مخونو کې بیا ځلې خپور کړ چې دا 35 هېوادونه پکې راغلي دي:

انټیګوا او باربودا، ارجنټاین، بهاماس، باربادوس، بولیویا، بیلیز، برازیل، کاناډا، چیلی، کولمبیا، کوسټاریکا، کیوبا، دومینیکا، دومینیکن، اکوادور، السلوادور، گرینادا، گواتیمالا، گویانا، هایتی، هاندوراس، جمیکا، مکسیکو، نیکاراګوا، پاناما، پاراګوای، پیرو، سنت کټس او ناویس، سنت لوسیا، سنت ونسنت او ګریناډینز، سورینام، ترینیداد او توباګو، امریکا متحده ایالات، یوروګوای او ونزوېلا.

د پانوی شمیره: له 2 تر 3

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له مور سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de

یادونه: دلېکنې د لیکنيزې بنې پازوالي د لیکوال په غاړه ده، هيله من یو خپله لیکنه له رالیولو مخکې په څیر و لولی

د نړۍ هېندارۍ په پنځو کتابونو کې د هر هېواد پېژندګلوي پنځه برخې لري: طبيعي جغرافيه، بشري جغرافيه، سياسي جغرافيه، اقتصادي جغرافيه، تاريخ او له افغانستان سره سياسي اړيکي چې دلته به لږ رڼا پرې واچول شي:

الف:

طبيعي جغرافيه: د نامه لنډيز يا Date Code ، نړيوال نوم، رسمي نوم، پخوانی نوم، سيمه ييز نوم، جغرافيايي موقعيت، پراخوالی په km^2 او ميل مربع، څلور خواوې او له ګاونډيو هېوادونو سره د پولو اوږدوالی په km ، لوی غرونه، جګې څوکي، سيندونه، اقليم او په پای کې نورې جغرافيايي ځانګړتياوې.

ب:

بشري - سياسي جغرافيه : پلازمېنه او نفوس، د هېواد ټول نفوس، د نفوسو ګڼوالی په km^2 او ميل مربع کې، ښاري او کليوال نفوس، د ښاري کېدو سلنه، د نفوسو سني وېش، د جنسيت تناسب Sex ratio، په زرو ماشومانو کې مړينه، د نفوسو کلنی زياتوالی، د عمر منځنی اوږدوالی، د هرې ښځې د زېږون منځنی کلنی قابليت؛ د هېواد اداري جوړښت، لوی ښارونه او نفوس، حکومت، اساسي قانون، ولسمشر، لومړی وزير، ملی شوری، قضاييه ځواک، سياسي ګوندونه او د هغوی مشران، د فشار ډلې، نژاد، دين او مذهب، ژبه، ليکدود، د خپلواکۍ ورځ، په UN او نورو نړيوالو ټولنو کې غړيتوب، ملي بيرغ، ملي سرود او ملي نښان.

ج:

اقتصادي جغرافيه: د هېوادونو د اقتصادي جغرافيايي په بحث کې لومړی د هر هېواد په عمومي اقتصادي وضع کتنه شوي او بيا لاندې سرليکونه راغلي:

غیرخالص کورنی تولید يا GDP، د غیرخالص کورنی تولید کلنی وده، د غیرخالص کورنی تولید سکتوري جوړښت، سړي سر کلنی عايد Per Capita ، انفلاسیون، د کار ځواک د شمېر او سکتورونو په تفکيک، وزګارتيا، بودجه د عايدو او لګښتونو په تفکيک، صنعتي توليدات، د صنعتي توليداتو کلنی وده، د برېښنا تولید او منابع، د تېلو او ګاز تولید، لګښت، زېرمې؛ صادرات او واردات، کرنه، څاروي، ځنګلونه، سيلانيان، غټ کانونه؛ صادرات او واردات د بيبی، اقلامو او سوداګريزه شريکانو په تفکيک؛ بهرنی پورونه، مخابرات، رسنۍ؛ ترانسپورت د اورګاډو، لویو لارو، نقلیه وسايطو، نلليکو، سوداګريزه الوتکو او بېړيو په تفکيک؛ رسنۍ او ټولنيزه پرمختيا. د ټولنيزې پرمختيا په بحث کې په هر هېواد کې د باسواده خلکو، د ښوونځيو او پوهنتونونو د زده کوونکو او استادانو د شمېر، مطبوعاتو، روغتيا او ورزش په هکله لنډ معلومات راغلي دي.

له دې وروسته د هر هېواد د سيمه ييزو يا نړيوالو لانجو ذکر راغلی، په پوځي تشکيلاتو رڼا اچول شوي او له هېواد څخه د وتلو يا راغلو مهاجرو او بېخايه شوو خلکو په هکله معلومات وړاندې شوي.

د- تاريخ: د هېوادونو د تاريخ په برخه کې د لرغوني تاريخ برخه لږ ده؛ خو هڅه شوي چې په معاصرو پېښو بحث وشي. له دې وروسته له هر هېواد سره د افغانستان د اړيکو برخه راځي چې د کتاب په پخوانيو چاپونو کې نه وه.

په افغان مطبوعاتو کې د نړۍ د هېوادونو د پېژندګلوي (طبيعي، سياسي، بشري، اقتصادي او تاريخي جغرافيه) د کوچني يا ستر او تفصيلي کتاب ځای، چې ښاغلی احسان الله آرينزی يې د ايريه المعارفګوتی بولي، په رښتيا تش و او دا هغه لومړنی کتاب دی چې په پښتو ژبه د نړۍ د ټولو هېوادونو د پېژندګلوي په اړه ليکل شوی. کتاب ټول له ارقامو ډک دی او په داسې ساده ژبه ليکل شوی، چې په پښتو سربرېره دري ژبې مينه وال هم استفاده ورځني کولی شي.

کله چې په کال 2016 کې دا کتاب په پښتو ژبه په 6000 مخونو کې بشپړ شو، مولف پرېکړه وکړه چې د خپل ملي احساس او د يو شمېر فرهنگي کړيو او شخصيتونو په غوښتنه، دا کتاب په دري ژبه هم خپور کاندې.

د آسيا او اروپا د ژباړې کار په نوي ډيلي کې يو منور افغان فرهنگي شخصيت ښاغلي محمد طاهر محبت خدري پای ته ورساوه؛ خو مرګ دا مهلت ورنکړ چې پاته کار هم بشپړ کاندې او هملته په مسافرۍ کې وفات شو. اوس دا دنده بل درانه انسان استاد غلام احمد شاکر په غاړه اخيستی چې هيله ده ژر يې بشپړ کړي.

دلته دا خبره د يادولو وړ ده چې مولف همغه د 2011 يا 2015 کال معلومات په 2018 کې نه دي راوړي؛ بلکې د استادانو له ژباړې وروسته د کتاب په ټولو معلوماتو، ارقامو او احصاييو نوي کتنه کوي او له زاړه متن څخه يو بل نوی کتاب جوړوي.

له نيکه مرغه چې د دې کتاب د خپراوي درانه کار ته بيا هم د الاذهر خپرندويه ټولني مسلکي خاورو او فرهنگپاله خاوندانو، په تېره بيا عبدالحي هاشمي اوږه ورکړې او دا دی (آسيا) ټوک يې په 1800 مخونه کې د افغانستان خلکو ته وړاندې کړ. تمه ده چې په کال 2019 کې د نړۍ هېندارۍ دوه نور کتابونه (اروپا) او (افريقا) هم په فارسي دري ژبه چاپ شوي ووينو!

پای

د پاڼو شمېره: له 3 تر 3

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارۍ ته راښوولې. په دغه پته له مور سره اړيکه ټينګه کړئ maqalat@afghan-german.de

يادونه: دلپکنی د ليکنيزې ښې پازوالي د ليکوال په غاړه ده ، هيله من يو خپله ليکنه له راليرلو مخکې په څير و لولئ